

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**חנוכה****"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"**

הדברים ופרסומם לתועלת הלומדים, וכמו שסיים 'ואין הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך'.

וכן הוא ברמב"ם (חנוכה פ"ג ה"א), 'ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות'.

א-

בבני יששכר (מאמרי חודש כסלו טבת, מאמר ד אות נז) כתב לבאר

הנוסח, 'הנה יוצא לנו מכל זה, אשר מלכות יון כל כחם וממשלתם הוא בבחינת 'חשד' [כמבואר במדרש רבה (בראשית פרשה ב סי' ד) 'וחושד' זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן] והוא שכחת התורה וכו', בבחינת חושד הנה יגיע השכחה, חש"ד שכ"ח אתוון דדין כאתוון דדין. ועל כן תבין היטב מה שתקנו בנוסח ההודאה בו בלשון כשעמדה מלכות יון הרשעה שהיא חשד להשכיחם תורתך, עכ"ל.¹

ופשטות 'להשכיחם' מורה, דע"י שלא הניחום לעסוק בתורה ובמצות, גרמו שישתכחו מהם דברי התורה ומצוותיה. אך ביתר עומק יש לבאר, דמחמת גזירתם הרעה, לא יכלו ישראל לעסוק בתורה אלא בהיחבא במקומות מסתור, וע"י כך נמנעו מלעסוק בה באופן הראוי של 'ללמוד ע"מ ללמד, ואח"כ ללמד', ובה הפסידום מלזכות לדברים הרבה, וכפי שיתבאר להלן אי"ה, וכך החשיכו את עיניהם של ישראל בשכחת התורה.

ב-

בסנהדרין (צט א) איתא, 'תניא היה רבי מאיר אומר,² הלומד תורה ואינו מלמדה זהו "דבר ה' בזה" (שלה טו לא).

לכאורה הכוונה, שמאחר ודרך בני אדם כששומעים דברים חשובים ויקרים בעיניהם, הולכים ומגידיים אותם לאחרים, ומי שאינו נוהג כן, מראה שאין הדברים חשובים וחביבים אצלו כל כך, ולכן נכלל ב'דבר ה' בזה'.

בחיידושי אגדות למהר"ל (שם) הוסיף לבאר, 'מפני כי ראוי לפרסם דבר ה' לאחרים וזה כבוד התורה כאשר מפרסם את התורה לאחרים, ומי שאינו מלמדה עד שאין דבר ה' נמצא אצל אחרים, גם כן בזה הוא מבזה דבר ה', כי בודאי כבוד תורתו נתברך כאשר הוא אצל הכל, כך יראה, עכ"ל.

בהגהות היעב"ץ (שם ד"ה הלומד) כתב, 'והכותב ומבאר אותה למען המשכילים יבינו והתלמידים יעמדו על האמת ויוסיפו לקח טוב, אין לימוד גדול מזה, ואין כבוד לתורה יותר מזה', עכ"ל.³

והדברים מבוארים על פי מה שנתבאר שמעלת הלימוד לאחרים, שבכך הוא מראה עד כמה חביבים וחשובים דברי התורה בעיניו, וענין זה מתגלה ומתברר גם על ידי כתיבת

ובחיידושי אגדות מהרש"א (שם נד א ד"ה ערוכה) כתב לבאר, 'דריש ליה אלימוד תורה וכו' ואמר "ערוכה בכל" והיינו בכל רמ"ח איברים, שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל האברים וק"ל.⁵

הרי דנתבאר בגמרא, שהלימוד בקול רם בהרגשת ותנועת כל האיברים, גורם שלא ישתכח ממנו תלמודו, ואף שאפשר ללמוד בשמיעה או בלחשה, מ"מ כל שאינו גורס בדיבור תורתו משתכחת, וכיון שאינו חושש על אבדן תלמודו, הוי בכלל כי דבר ה' בזה, שהתורה אינה חשובה אצלו.⁶

ד-

בגמרא בסנהדרין (קו ב) "ותשא בריתי עלי פיך" (תהלים ג טז), אמר רבי אמי אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ, ע"כ. ובפירוש רש"י (שם) ד"ה עלי עלי פיך ולא בלבי.

ובחיידושי אגדות מהרש"א (ד"ה ותשא) כתב, 'ועוד נראה לפרש למאי דמפרש לה מן השפה ולחוץ, דרצה לומר אף שאר כלים הפנימים כוחי הדיבור כגון החיך והגרונ לא היה משתמש בהם בדברי תורה רק משפה ולחוץ, ולא היה משמיע קולו בדבורו בדברי תורה, כענין שנאמר בחנה "רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" (שמואל א' א יג), דכן הדין בתפלה, מה שאין כן בדברי תורה, דצריך האדם להשמיע קולו בגירסתו, עכ"ל. ומבואר דכשלומד בלי כוחי הדיבור הוא חיסרון גדול.

ה-

שינוי באבות (פ"א מ"א) הם [אנשי כנסת הגדולה] אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה וכו', ע"כ. **וברוח חיים** (שם ד"ה או יתכן) כתב, 'לכן אמרו הזהרו מאד להתיישב בכל דין ולעיין בו הרבה היטב, ואחר כך להעמיד

ביתר הרחבה, 'מעשה בתלמיד אחד של ר"א בן יעקב שהיה ממחר בכל תלמודו בשעה אחת, פעם אחת חלה ושכח את כל תלמודו, מי גרם לו, ע"י שלא היו אומרו מפיו, ונתפלל עליו ר"א בן יעקב וחזר כל תלמודו. **ובחיידושי אגדות מהרש"א** (סוכה כח א ד"ה ואמר) כתב, 'ולא מצאו אדם יושב ודומם כו', עיקרא בגירסא שתהא שגורה בפיו ולא תשתכח כדאמרינן בכמה מקומות, עכ"ל.

⁶ **ועיין עוד בחיידושי אגדות מהרש"א** (סנהדרין כו ב ד"ה מחשבה) שכתב, 'ועוד י"ל דאפילו לדברי תורה שעיקרה במחשבת הלב, מועלת, ולא סגי ליה ללמוד אותה במחשבה בלבד, אלא צריך ג"כ למגרסה בפה, כדאמרינן בעלמא דעקימת שפתיו הוה קצת מעשה, וזה שאמרו "מפר מחשבות ערומים" (איוב ה יב) הלומד תורה במחשבה בעלמא מפר ומשתכחת ממנו ולא תעשינה וגו' שלא תבא התורה לידי מעשה נ"א בדבור וק"ל.

ובחי' זרע יצחק (אבות פ"ג מ"ז ד"ה אם אין קמח) 'אבל התועלת להשכחה אמרו חז"ל בקול רם ובחיתוך לשון וכו' עכ"ל.

¹ **בבני יששכר** (שם אות טו), 'שהש"י פעל הנס על ידי שמן היוצא מן זית אשר זה כוונתו לזכירה, עכ"ל. (הוריות יג ב)

² **היה ר"מ אומר** - כלומר כך היה **מרגלא בפומיה תמיד**. על דרך שכתב הרע"ב (אבות פ"א מ"א) 'הוא היה אומר כך היה מרגלא בפומיה תמיד', ובברכות (יז א) **מרגלא בפומיה דרבי מאיר** [מריה דשמעתא דידן] ופירש רש"י 'מרגלא בפומיה דבר זה רגיל בפיו'.

³ **ועיין עוד בהקדמת האגלי טל** (ד"ה ויען אברהם) שכתב, שבכתיבת ד"ת מתקיימת מעט המצוה של ללמוד.

⁴ **בחיידושי אגדות מהרש"א** (בבא בתרא י ב ד"ה שהיו אומרים) כתב לפרש מה שהיו אומרים 'אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו' כו', כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים. והוא עוד מעלה בכתיבת החידושים.

⁵ **עוד אמרו** (שם נד א) 'תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו. **ובמדרש רבה** (צבים פרשה ח) הובא

תלמידים הרבה המחכימים רבותם לדבר בפניהם מה שעלה ברעיונם, כי הפה הוא כאצבע מרגיש הפגימה, כן מידי דברו הפה מרגיש פגימת השכל כציפורן פגימת הסכין, עכ"ל. **ומבואר**, שאף לאחר שכבר קיימו 'הו מתונים בדין', היינו שזוהר מאד להתיישב בכל דין ולעייין בו הרבה היטב [אף שכבר בא דין זה לפנינו שנים ושלוש פעמים], מכל מקום הצריכו אותם להעמיד תלמידים הרבה המחכימים את רבותיהם, שכאשר ידברו לפנינו מה שעלה ברעיונם, ירגיש הפה את פגימת השכל, כפי שהציפורן מרגישה את פגימת הסכין.

ויש לפרש לפי זה, מה שאמרו בגמרא בסנהדרין (שם) שהלומד תורה ואינו מלמדה זהו דבר ה' בזה, כי כיון שאינו מלמדה לאחרים אין הדברים מתיישבים מפגימותיהם, ומשום כך הוי בכלל דבר ה' בזה, שהיה לו לטרוח ולעמול עד שיתבררו ויתבארו הדברים באר היטב, ע"י התלמידים המחכימים את רבותם.

-ו-

תענית (ז א), 'אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ, שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג יח), לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול [כשמדליק את האור מצית את העצים דקים תחילה, רש"י] אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים [ששואלים כל שעה, רש"י]. והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן. והיינו שאמרו שם תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים.

מכות (י א), 'רבינא אמר כל האוהב ללמד בהמון לו תבואה'. ופירש רש"י (שם) 'ללמד בהמון מרבה תלמידים, לו תבואה לפי שעל ידיהם ירבה הפלול, ונותן לב לתרץ קושיותיהם'.

ויש לפרש על דרך זה, מה שאמרו שהלומד ואינו מלמדה הרי הוא בכלל 'דבר ה' בזה', לפי שאם אינו מלמדה חסר לו באיכות תלמודו, לפי שלא זכה לחידוד הבא על ידי התלמידים, כפי שאמרו שעל ידם זוכה למעלת 'ומתלמידי יותר מכולם' ו'לו תבואה'. ואילו היו דברי התורה חשובים בעיניו, היה עושה כל טצדקי שיזכה להתחדד ולהבין יותר.

-ז-

אבות (פ"ד מ"ה) 'רבי ישמעאל בנו [של ר' יוחנן בן ברוקה] אומר הלומד על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד, ע"כ. ובתפארת ישראל (שם יכין אות כח) 'שיפתח הקדוש ברוך הוא לבו, ויסור מלפניו טרדות הזמן, כדי שיבין הדברים ברורים'.

ומבואר, שעל ידי שלומד על מנת ללמד, נותנים לו לב פתוח ומסירין מלפניו טרדות הזמן, כדי שיבין הדברים ברורים, ומשמע דכדי להבין הדברים ברורים צריך להני ב' תנאים: שיפתח הקב"ה את לבו, ושיסורו ממנו טרדות הזמן.⁷

ויש לפרש לפי"ז מה שאמרו שהלומד תורה ואינו מלמדה הרי הוא בכלל מה שנאמר 'דבר ה' בזה', והיינו שכל מי שלומד ואינו מלמדה, היינו שאינו לומד על מנת ללמד, ואינו חושש לכך שיזכה להבין הדברים ברורים, נמצא מראה בהנהגתו שאין דבר ה' חשוב בעיניו שישתדל בהבנתו.

-ח-

והוסיף התפארת ישראל (שם), 'ואחר כך [היינו אחרי שזכה להבין הדברים ברורים] מספיקין בידו גם כן ללמד, דהיינו שיזמן לו הקב"ה תלמידים הגונים וחבירים מקשיבים, ויחוננו הקב"ה לשון למודים, להפיק מחכמתו לאחרים'.

נראה דמה שאמר שזוכה ע"י לחברים מקשיבים, משום דגם זה נכלל בכלל 'ללמד', דכשלומדים יחד בצוותא נמצא כל אחד לומד לעצמו ומלמד לחברו.

ויעויין **בבבא מציעא** (לג א) 'אמר עולא תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה בפני זה וכו' ע"כ. ופירש רש"י (ד"ה עומדין) 'עומדין זה מפני זה כדין תלמיד לרב, לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד ומקשין ומפרקין, וכולם למדים זה מזה', עכ"ל.

ומבואר, דגם חברים הלומדים יחד, נעשה כל אחד כתלמיד לרב וכמו כן רב לתלמיד, וכ"ש כשלומד עם חברו ביחד [הובא בשפ"א (אבות פ"ו מ"ג)].

ונראה דלפי"ז, יש לכל אחד ואחד שלומד עם חבר או עם כמה חברים, ללמוד לבד קודם שבא ללמוד על מנת ללמד את חבריו, ובזה יתקיים אצלו מה שאמרו 'הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד'.¹⁰ פירוש שנותנים לו לב פתוח ומסירים ממנו טרדות הזמן שיהיו הדברים ברורים.¹¹

-ט-

סנהדרין (צ"ט ב) 'אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא, שנאמר "אדם לעמל יולד" (איוב ה ז), איני יודע אם לעמל פה נברא וכו', ע"כ.

ובחידושי אגדות מהרש"א (ד"ה ושאר) ביאר, 'ושאמר לעמל פה נברא כו', והיינו עמל פה שטורח ולומד וחוזר עליה בכל יום, אי נמי שעומל ומלמדה לאחרים כדלעיל, והרמז שמעתי בזה במלת לעמ"ל שהוא ר"ת ללמוד על מנת ללמד, עכ"ל.

גם יש לפרש הר"ת לעמ"ל, ללמוד על מנת לכתוב, וכפי שנתבאר בהגהות היעב"ץ דגם הכתיבה נכללת בעל מנת ללמד, ועי"ז זוכה למה שנתבאר [לפתיחת הלב ושיהיו הדברים ברורים מובנים ומשתמרים].

-י-

ולפי מה שנתבאר גודל מעלת עסק התורה מתוך כוונה ללמדה לאחרים, וגם בשעה שמלמדה אחר כך לאחרים, שע"י כך זוכה שהתורה תשתמר אצלו, ושיהיו הדברים ברורים ומחודדים אצלו.

מובן מה שאנו אומרים "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". שהיונים רצו להשכיחם את התורה, והיינו ע"י שמנעו אותם מלעסוק בה, וכמו שכתב הרמב"ם "שלא הניחו אותם לעסוק בתורה", וכיון שלא הניחו לעסוק בה על מנת ללמדה, ע"י כך השכיחו מהם התורה.

-לתגובות בתא קולי: 6243666-2-152-

-ובפקס: 6243666-2-153-

כדי שלא יהא מוטריד ומבולבל מחמת הפרנסה וכו' ע"כ. והוא על דרך שכתב התפא"י, שכדי שיהיו הדברים ברורים צריך שיסורו ממנו טרדות הזמן.

¹⁰ **ובחידושי אגדות מהרש"א** (מכות י א ד"ה כל) כתב, 'הוא מבואר, שמדרך ללמוד תורתנו מתוך עומק עניינם לא יבא האדם על בוריה של תורה ועל אמתתה, רק ע"י פלפול וחדוד עם חבירים, מה שאין כן דתי העובדי כוכבים, שכל אחד עושה לו דת לעצמו כפי רצונו ודעתו ואין צריך לחבירים, וכדאמרינן בברכות (סג ב) שאין התורה נקנית אלא בחבורה'.

¹¹ וגם זוכה למה שנתבאר שתורתו משתמרת והדברים מתיישבים מפגימותיהם.

⁷ שעל ענין זה אנו מבקשים בתפילה כמה פעמים בכל יום: 'פתח לבי בתורתך', 'הוא יפתח לבנו בתורתך'.

⁸ **יש לפרש** תיבת 'יכדי' עדי"ר שכתב התפארת ישראל במקום אחר (שם פ"ד מ"ז אות פג) 'ומלת 'יכדי' איננו נתינת טעם, רק כמו 'ומצא כדי גאולתו' (בחר כה כו), דהיינו כשיעור שהוא ד"י.

⁹ **בסנהדרין** (ק"ו ב) 'ותשא בריתי עלי פיך' (תהלים ג טז), אמר רבי אמי אין תורתנו של דואג אלא משפה ולחוץ, ע"כ. ובפירוש רש"י (שם) בד"ה עלי 'עלי פיך ולא בלב'. **ובאמרי אש** (סוף ח"א השמטה לפ"י צו ד"ה ברש"י) ביאר דדואג היינו מי שיש לו דאגות וטרדות, ועל כן אמרו שיתורתו של דואג משפה ולחוץ, משום דלעבודת ה' צריך הרחבת הדעת ופרנסה ברווח,